

TOBAKSFAKTA

15 ÅR

2010-2025

Tobaksfakta 15 år, 2010-2025

ISBN 978-91-531-6888-1

© Tobaksfakta – oberoende tankesmedja

Skriften kan laddas ned via tobaksfakta.se

Vänligen kontakta Tobaksfakta för tillåtelse
att reproducera delar av skriften.

Adress: Tobaksfakta – oberoende tankesmedja

Box 738, 101 35 Stockholm

E-post: tankesmedjan@tobaksfakta.se

Texter: Ann Post, Tobaksfakta

Grafisk form: Maria Rydman, Design154

Tryck: Arkitektkopia, Stockholm, november 2025

Förord

Tankesmedjan Tobaksfakta har spelat en avgörande roll för det tobakspreventiva arbetet i Sverige och det är utförligt beskrivet i denna rapport.

Tobaksfakta lånade sitt namn från sajten tobaksfakta.se som med stöd av bland annat Cancerfonden var Yrkesföreningarnas mot tobak första fönster ut mot internet. Dåvarande Folkhälsoinstitutet, med Margaretha Haglund som drivande kraft, delade med sig av sina kunskaper om hur man navigerar i det politiska landskapet. Insikterna mognade till beslut om en kampanjorganisation och Tankesmedjan Tobaksfakta bildades. Tankesmedjan medverkar till att postumt dela ut Margaretha Haglund Award.

Många goda krafter har genom åren arbetat för minskat tobaksbruk i Sverige, vars politiker med få undantag, varit måttligt intresserade av att stödja det tobakspreventiva arbetet. Kunniga, energiska och uppslagsrika experter, på olika delar av tobakens komplexa effekter och värdekedjor, har arbetat ideellt för landets folkhälsa. En förebild bland många och samlande kraft är lungläkaren, docent Göran Boëthius som vi har att tacka för inspiration och ledarskap under mer än 30 år.

Tankesmedjan Tobaksfakta kommer att vara relevant så länge som tobak och nikotin tillåts fördärva hälsa och välbefinnande.

Hans Gilljam MD Professor
Karolinska Institutet

Inledning

Sverige ratificerade Världshälsoorganisationens (WHO) ramkonvention om tobakskontroll 2005. En åtgärd för att minska rökningens och tobakens skadeverkningar genom nationella åtgärder. Ramkonventionen har implementerats i svensk lag och är till stor del harmoniserat inom EU genom tobaksprodukt-direktivet som antogs 2014.

Redan 1992 gav dåvarande Folkhälsoinstitutet moraliskt och ekonomiskt stöd till bildandet av sex yrkesföreningar mot tobak (**YmT**), **Läkare, Tandvård, Sjuksköterskor, Psykologer, Farmaceuter och Lärare mot tobak**. En avsikt från institutets sida var att få draghjälp av professionerna för att få igenom en samlad lagstiftning om tobak i svensk riksdag. Genom en bred samverkan med kårernas professionsorganisationer, ökat kunskapsutbyte och gemensam opinionsyttring lyftes frågan i debatten.

Den 1 juli 1993 fick Sverige sin första tobakslag. Sedan dess har upprepade skärpningar i lagen skett och idag finns två lagar som reglerar tobak och nikotin. Tobakslagen, som täcker bland annat cigaretter, brunt snus, heat-not-burn och e-cigarett, och lagen om tobaksfria nikotinprodukter, som omfattar vitt snus.

**Yrkesföreningar
mot Tobak**

Innehåll

TOBAKSFAKTA – OBEROENDE TANKESMEDJA	6
Bildandet av Tankesmedjan Tobaksfakta.....	6
Smedjans vänner	6
Verksamhetsmål	6
Uppbyggnad och resurser.....	7
Profilering	8
Familjen – den innersta kretsen	8
Sajten Tobaksfakta	8
Produktion av material.....	9
Nationell och internationell samverkan	10
TOBACCO ENDGAME	12
Projekt	13
Barnets rätt i tobaksfrågan BRiT – projektet pågick under åren 2014–2016 ...	13
Barns rätt till tobaksfrihet är vuxnas ansvar – projekt 2018.....	13
Lagar för alla barns framtid 2021	15
Undersökningar	15
TILLBAKABLICK OCH VÄGEN FRAMÅT	16
TOBAKSFAKTAS BIDRAG 2010–2025	19
STYRELSEN I TOBAKSFAKTA 2010–2025	20
MEDARBETARE I TOBAKSFAKTAS REDAKTIONS-, ARBETS- OCH PROJEKTGRUPPER 2010–2025	21
BILAGA 1	22
BILAGA 2	24

TOBAKSFAKTA

OBEROENDE TANKESMEDJA

BILDANDET AV TANKESMEDJAN TOBAKSFAKTA

YmT (Yrkesföreningar mot Tobak) bedömde att det fanns behov av att avsätta resurser för att driva på nödvändiga åtgärder för att minska tobaksbruket. Det var svårt att hinna följa och reagera på de tobakspolitiska frågorna med enbart ideella krafter. Interimistiskt stöd gavs från enskilda sakkunniga och systerorganisationer under uppbyggnaden.

Den ideella föreningen Tankesmedjan Tobaksfakta (TF) bildade formellt den 15 september 2010. Föreningens syfte var att utifrån evidensbaserad kunskap och i samverkan med Sveriges mest insatta organisationer inom det tobaksförebyggande området arbeta för en avveckling av tobaksbruket i enlighet med WHO:s Tobakskonvention.

SMEDJANS VÄNNER

Grunden för en bred samverkan lades tidigt med organisationer inom det tobaksförebyggande arbetet i Sverige. För att bättre förbereda sig för framtida utmaningar krävdes kraftsamling, enighet och styrka. Tillsammans med många och starka aktörer gavs medel och möjlighet att påverka opinionen. Flera organisationer i Svenskt Nätverk för

Tobaksprevention anmälde omedelbart intresse för medlemskap i Tobaksfakta som omfattade som mest 18 organisationer:

A Non Smoking Generation – NSG, VISIR – Vi Som Inte Röker, SMART ungdom, Riksförbundet Kontraktsmetoden, Cancerfonden, Hjärt-Lungfonden, Unga Drogförebyggare, Riksförbundet HjärtLung, Astma- och Allergiförbundet, Unga Allergiker, Nätverket mot cancer, Tobaksprevention i Landets Regioner TPLR och Lungcancerföreningen tillsammans med de fem föreningarna i YmT; Läkare, Tandvård, Sjuksköterskor, Psykologer och Lärare mot Tobak.

Samverkan har skett genom etablerad organisation med regelbundna möten, gemensamma strategier och ett tydligt medlemskap.

VERKSAMHETSMÅL

I stadgarna fastställdes vid bildandet att:

"Föreningens ändamål är att påverka det tobaksförebyggande arbetet för att uppnå de nationella delmålen för år 2014 och för att uppfylla kraven i WHO:s Tobakskonvention – att förebygga och minska tobaksbruk, nikotinberoende och exponering för tobaksrök.

Föreningen ska uppfylla sitt ändamål genom kunskapssammanställningar och konsekvens-

analyser, förslag till lösningar och strategier samt opinionsbildning och samhällsdebatt.”

De fyra delmålen som fastställdes 2003 var:

- En tobaksfri livsstart
- En halvering av antalet ungdomar som börjar röka eller snusa
- En halvering av andelen rökare bland de grupper som röker mest, och att
- Ingen ska ofrivilligt utsättas för rök i sin omgivning

Tobaksfakta summerade läget 2014 i en rapport med orden *”De uppsatta delmålen kommer inte att nås.”* Men konstaterar samtidigt *”Men det finns ingen anledning att ge upp! Tvärtom – nu är det dags för en nystart i tobakspolitiken!”*.

Och så blev det. Arbetet i Smedjan drevs av både kontrakterade och ideella krafter. Kunskap och kompetens fanns att tillgå inom yrkesföreningarna liksom i samverkan med medlemsorganisationerna.

Tobakskonventionens 38 artiklar var alltså rättesnöret för verksamheten. Med fokus på följande:

- Genderperspektiv i strategiarbetet (Artikel 4.2d)
- Ett policyskapande arbete utan inflytande av tobaksindustrin eller dess allierade (Artikel 5.3)
- Priser och skatter (Artikel 6)
- Rökfria miljöer (Artikel 8)
- Reglering av tobaksvarors innehåll samt reglering av information om tobaksvaror inklusive nya tobaks- och nikotinprodukter. (Artikel 9-10).
- Paketen ska inte främja någon tobaksprodukt, införa hälsovarningar (Artikel 11)
- Alla har rätt till kunskap om tobak (Artikel 12)
- Reklam, marknadsföring och sponsring av tobak (Artikel 13)
- Hållbarhet och miljö (Artikel 18)

UPPBYGGNAD OCH RESURSER

Verksamheten finansierades initialt av anslag från YmT, organisationer inom Svenskt Nätverk för Tobaksprevention och dåvarande Statens folkhälsoinstitut. Från 2012 och framåt beviljades organisationsstöd och verksamhetsbidrag av Statens folkhälsoinstitut, med tiden Folkhälsomyndigheten. Projektmedel erhöles också från andra källor till exempel, Hälso- och sjukvårdsförvaltningen i Stockholm bidrog under flera år till sajten utveckling liksom Jacob Wallenbergs stiftelse till opinionsmätningar.

Uppbyggnaden av ett gemensamt kansli med YmT gjorde att resurser inom de båda organisationerna kunde tillvaratas. Det gällde särskilt sakkunniga och ekonomisk kompetens.

Från starten 2010 var föreningens säte Västgötagatan 2 på Södermalm i Stockholm samlokaliserat med tobaksnheten inom Stockholms läns landsting.

I januari 2014 skedde en flytt till Svenska Läkaresällskapet, Klara Östra Kyrkogata 10 i Stockholm. Samverkan med professionsorganisationer och det centrala läget bedömdes gynna verksamheten.

Medlemmar till styrelsen söktes inom ideella systerorganisationer, regioner, kommuner och politiska församlingar. I stadgarna framgick att den grundande organisationen (YmT) skulle vara representerad. Styrelsens sammansättning har bestått av personer med olika profiler, varierande och kompletterande kompetenser och yrkesgrupper.

En generalsekreterare, med erfarenhet från folkhälsopolitiken, ledde arbetet på heltid i tankesmedjan. Konsultavtal upprättades med redaktör, journalist och tobakspolitiska experter.

Sajten **tobaksfakta.se** omorienterades och integrerades i tankesmedjans verksamhet. Som oberoende nyhetskälla inom tobaksområdet blev den dess främsta informationskanal. Webbplatsen inriktades mer mot opinion och debatt.

PROFILERING

En reklambyrå anlätades för förslag på en grafisk profil för föreningen och en logotyp valdes ut i samråd med medlemsorganisationerna. Det registrerade namnet kopplat till organisationsnumret var Tankesmedjan Tobaksfakta. Logotypens utformning kom att förstärka namnet; Tobaksfakta – oberoende tankesmedja.

FAMILJEN – DEN INNERSTA KRETSEN

Generalsekreteraren organiserade verksamheten och bildade en arbetsgrupp respektive redaktionsgrupp som utgjorde stommen i arbetet. Representation av föreningen i formella sammanhang liksom informella nätverksmöten ingick. Projektledning kom också att bli ett omfattande uppdrag.

Arbetsgruppen fokuserade på planering av aktiviteter utifrån verksamhets- och projektplaner som godkänts av styrelsen. Det omfattade bland annat framtagning av informations- och utställningsmaterial, medverkan i konferenser och arrangerande av seminarier.

Redaktionsgruppen ansvarade för innehållet på webben med nyheter och artiklar liksom produktion av ett 30-tal faktablad genom åren kring olika teman. Nyhetsbrev och debattartiklar utformades efter inriktningen på politiken och tobaksindustrins handlande. Närvaro i sociala medier växte fram främst på Facebook och Twitter.

Återkommande årliga aktiviteter skedde under Tobaksfria dagen (31 maj), Tobaksfria veckan (v47), och under Almedalsveckan i Visby. Program och innehåll i seminarier koordinerades med Smedjans vänner som medverkade med kunskap inom sina kompetensområden.

SAJTEN TOBAKSFAKTA

Nyhetsbevakning av tobaks- och nikotinfrågan har utgjort en central uppgift i arbetet. Det omfattade förutom bevakning av nationell tobakspolitik, även inom EU och på internationell nivå. Forskning och metoder inom området har förmedlats men också goda exempel på preventivt arbete har belysts. Publicerade nyheter omfattade drygt 200 artiklar årligen sammanlagt cirka 2800 artiklar sedan starten. Temaserier om angelägna ämnen belystes som *"Rökning i flerbostadshus"*, *"Vitt snus i EU"*, *"Tobaksindustrin bakom masken"* och *"Stöd till nikotinstopp – så kan fler bli fria från beroende"*. Under sajts flikar: Nikotin & ohälsa, Nikotinprodukter, Politik, Tobaksindustrin, Tobaksprevention i Sverige samt Faktamaterial fann besökaren kunskap liksom trovärdigt budskap.

Den främsta målgruppen riktade sig till politiker, beslutsfattare och verksamma inom länsstyrelse, kommun, landsting och regioner. Möjligheten att anmäla sig till nyhetsbrevet underlättade för prenumeranterna att få aktuella och kortfattade nyheter. Det uppskattades att få en tydning av ibland svårtolkad information sammanfattad av en webbpublicist.

Genom sökmotoroptimering och närvaro i sociala medier kom sajten att leda till ökad synlighet, mer trafik och ökad trovärdighet. Allmänheten visade ett stigande intresse och interagerade alltmer genom att ställa frågor och uttrycka sina åsikter. Tobaksfakta kom

att refereras till som en trovärdig källa av målgrupperna och även av media.

En kontinuerlig utveckling av webbplatsen har skett genom åren. Det har omfattat byte av plattform till att designa och optimera sajten funktion och användarupplevelse. En anpassning till olika skärmstorlekar och enheter av layouten och innehållet justerades oavsett om besökaren använder en dator, surfplatta eller mobil. I takt med att sociala medier utvecklades syntes Tobaksfakta också i forum som Facebook och dåvarande Twitter.

PRODUKTION AV MATERIAL

Tobaksfaktas inriktning var att sprida kunskap om och engagemang för tobakskonventionens innehåll hos beslutsfattare och i samhället som helhet.

På uppdrag av Folkhälsomyndigheten togs 2018 en andra förenklad upplaga fram: *"Tobakskonventionen – från individens livsstil till samhällets ansvar"*.

Ett nytryck spreds i cirka 2000 exemplar i landet.

Faktablad om tobak producerades i längre och kortare versioner och utgjorde en central del för kunskapsspridning och påverkan. Cirka 30 har publicerats baserade på evidensbaserade åtgärder för ett minskat tobaksbruk om till exempel neutrala paket, smaktillsatser, tobaksskatter liksom åtgärder för att skydda barn och unga mot tobaksindustrins marknadsföring och produktutveckling.

En fördjupad bild och analys har belysts i ett 15-tal rapporter om den svenska tobakspolitikerna och tobaksindustrins påverkan på folkhälsopolitiken. Med fokus på den centrala frågan: Hur väl uppfyller Sverige sitt åtagande att genomföra Tobakskonventionen? Rapporterna har utgjort underlag för flertalet debattartiklar och seminarier genom åren.

Opinionsundersökningar har använts som ett kraftfullt verktyg för att mäta åsikter och attityder i befolkningen. Dessa har ofta utgjort ett underlag till föreslagna politiska åtgärder baserat på allmänhetens inställning.

Animerade informationsfilmer i samproduktion blev populära bland annat för visningar inom kommunala verksamheter, hälso- och

sjukvård och tandvård. De totalt åtta kortfilmerna belyser nikotinberoendet, vitt snus, påverkan på miljö och klimat med mera, men också goda nyheter av insatser som visar att rökstopp ger snabba hälsovinster.

Tobaksfaktas 10-årsjubileum uppmärksammades med en film som beskriver initiativet till bildandet. Genom information, utbildning och opinionsbildning togs sikte på ett helt tobaksfritt Sverige med målet att till år 2025 eliminera rökning som ett dominerande hälsoproblem.

NATIONELL OCH INTERNATIONELL SAMVERKAN

Möten och erfarenhetsutbyte har utgjort viktiga delar i samverkan. Konferenser är en naturlig mötesplats för att träffa samarbetspartner och sprida information. Medlemskap i nationella föreningar som Svenska NCD nätverket (*non-communicable*

diseases) och internationella organisationer som *Women against Tobacco (INWAT)*, *European Network for Smoking Prevention (ENSP)* och *Smoke Free Partnership (SFP)* gav stöd för implementeringen av WHO:s tobakskonvention.

Aktivt deltagande i konferenser skedde genom seminarier, posters och utställningsmontrar. Det omfattade bland annat den nationella LUFT-konferensen, samt bevakning av regeringens insatser när det gäller arbetet med de globala målen för hållbar utveckling Agenda 2030. Närvaro i *World Conference on Tobacco Control* och *European Conference on Tobacco or Health* har varit viktiga.

År 2019 startades ett nordiskt nätverk med främst företrädare för ländernas cancerföreningar och Tobaksfakta. Utbytet kom att intensifieras i takt med att ländernas olika tobakspolicys påverkade det förebyggande arbetet i de nordiska länderna.

Lagarforallabarnsframtid.se

ÄR ETT GIFT

Tänk dig att du är 15 år gammal och ser att det finns e-cigarettor och snus som smakar som godis. Skulle du då tro att det är farligt?

Illustration och text från Tobaksfaktas annonskampanj

TOBACCO RÖKFRITT ENDGAME SVERIGE 2025

Tobaksbrukets effekter kan ses som en global katastrof. Implementeringen av evidensbaserade åtgärder samlade i WHO:s Tobakskonvention bedömdes som saktfärdig. Allt fler länder kom att visualisera ett politiskt mål om en utfasning av bruket. Tobaksfakta tog 2013 initiativet till en opinionsbildning i samverkan med tobakspreventiva yrkesföreningar, organisationer och nätverk i landet, för en Tobacco Endgame strategi.

Planen bollades med representanter från riksdagen. Då snusningen inte sågs opinionsmässigt och politiskt möjligt att omfattas, enades man om målet ett rökfritt Sverige 2025 med fem procents eller färre dagligrökare i befolkningen.

En omfattande rekrytering startade som resulterade i cirka 200 stödjande organisationer inom hälso- och sjukvård, kommuner, idrotts- och miljöförhållanden etc. Målet var att få till stånd ett politiskt beslut om en utfasning av tobaksbruket. Regeringen ställde sig bakom initiativet i ANDT-strategin (alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitikerna) 2016–2020 men utan en handlingsplan. I en lägesrapport från Folkhälsomyndigheten 2020 konstateras att rökningen minskat men arbetet behöver utvecklas, bland annat med nya arenor för att nå alla grupper i samhället.

Lokala Tobacco Endgame grupper bildades redan vid starten. Regionala och kommunala aktörer tillsammans med frivilligorganisationer samlades regelbundet och diskuterade vad

som kan och borde göras inom det tobakspreventiva arbetet. Kontakterna med de regionala riksdagsledamöterna var särskilt betydelsefull. Detta initiativ blev ett viktigt forum för opinionsbildningen lokalt.

I samarbete med medlemsorganisationerna i Smedjans vänner beslutades 2024 om ett utvidgat mål för endgame arbete, *”Ett Sverige fritt från rökning och nikotinberoende – för ökad jämlikhet och hållbar utveckling”* (Bilaga 1).

Tobaksindustrins ohållbara produktion och försäljning av beroendeskapande produkter fördrade att det nya målet inkluderade alla nikotinprodukter. En ny logotyp togs fram för att förstärka budskapet.

TOBACCO ENDGAME ■

Företrädare för tobaksindustrin hävdar att rökare för att kunna sluta ska erbjudas alternativa rökfria nikotinprodukter *”harm reduction”*. För att bemöta denna utveckling i enlighet med internationell expertis, gavs ett *”statement”* ut för ställningstagande med rubriken *”Harm reduction drabbar folkhälsan”* (Bilaga 2).

Arbetet mot målet om ett rökfritt Sverige 2025 har krävt strategisk planering, goda idéer och initiativ i samverkan.

För att stimulera arbetet har årligen två seminarier arrangerats där några av de teman

som belysts har varit: Migration och folkhälsa, Hållbar utveckling, Vi har ett val – tobakspolitiska aspekter inför valet, Barnens rätt i tobaksfrågan, Skyddet av de mest sårbara – har vi lyckats? Nya nikotinprodukter ur barns perspektiv och Skydda barn och unga från tobaksindustrins påverkan. Ofta har ämnet varit inspirerat av WHO:s tema för Tobaksfria dagen.

Nedan redogörs för några av de projekt som drivits för att nå framgång.

PROJEKT

Ansökningar om medel från olika källor har gjorts för verksamheten, ibland med positivt utfall. Ökade resurser har möjliggjort fördjupningar och framtagning av metoder och material till riktade målgrupper. Verksamhet och projekt har beviljats av i huvudsak statliga medel men också regioner och privata fonder.

”Mördande reklam – Ett informations- och kunskapsutvecklingsprojekt om tobaksindustrins arbetsmetoder” beviljades anslag under åren 2012-2014.

Enkäter riktades till politiker som undersökte policyn i relationerna med tobaksindustrin liksom opinionsundersökningar om allmänhetens inställning till tobaksindustrins roll i samhället.

Efter inledande insamling om kunskap hur tobaksindustrin arbetar utarbetades en plan för kommunikation och produktion. Den innefattade bland annat skriften *”Dödligt inflytande – om tobaksindustrins sista strid”*, spridning av faktabladet *”Stoppa tobaksbolagens dödliga inflytande på folkhälsopolitiken”* och broschyren *”Skydda folkhälsopolitiken mot tobaksindustrin – en vägledning”*. En omfattande spridning av budskapet skedde genom konferenser, möten, utbildningar och utskick.

En utställning på temat *”Skydda barnen mot tobak”* med fokus på neutrala cigarettpaket, exponeringsförbud på försäljningsställen och insatser mot illegal handel togs fram inför behandling av Tobaksproduktdirektivet. Prototyper av standardiserade cigarettpaket utarbetades i enlighet med rekommenderade riktlinjer. I samverkan med organisationen Smoke Free Partnership och svenska EU-parlamentariker visades utställningen och senare också i Sveriges riksdag i maj 2013. Även som utställare på partiernas kommun- och landstingsdagar exponerades budskapet.

BARNETS RÄTT I TOBAKSFRÅGAN BRIT – PROJEKTET PÅGICK UNDER ÅREN 2014-2016

En översyn av hur WHO:s ramkonvention om tobakskontroll (FCTC) och konventionen för Barns rättigheter (CRC) kan samverka för att stärka barnrättsperspektivet inleddes. Syftet var att bygga broar mellan konventionerna.

Med utgångspunkt från sammanställningen utformades ett informations- och utbildningsmaterial i olika versioner till målgrupper som skola, tandvård, mödravård samt kommunens tillsynspersonal. Ett underlag för utbildningar inom organisationen med stöd av Power-Point-bilder innefattande bakgrundsinformation. Tillsammans med tobaksförebyggande samordnare i landsting och regioner erbjöds workshops av materialet ute i landet.

Rapporten *”Barnets rätt till tobaksfritt”* aktualiserades och en engelsk version presenterades på den 16:e världskonferensen om Tobak eller Hälsa (WTOH) i Abu Dhabi 2015.

BARNES RÄTT TILL TOBAKSFRIHET ÄR VUXNAS ANSVAR – PROJEKT 2018

Fortsatta medel för förebyggande insatser för barn och unga inom tobaksområdet beviljades.

*Bild skapad från filmen Lagar för alla barns framtid,
lagarforallabarnsframtid.se*

Ansökan omfattade 8 delprojekt i samverkan med medlemsorganisationerna i Tobaksfakta. Verksamhetsbidraget medverkade till omfattande aktiviteter inom ramen för två delmål; Kunskapsspridning och opinionsbildning på nationell och på regional nivå till vuxenvärlden i allmänhet och beslutsfattare i synnerhet. Filmproduktion, informations- och utställningsmaterial, opinionsundersökning, konferenser och utbildningssatsningar liksom kartläggning av kommunala webbsidor information om rökfria miljöer genomfördes. Enskilda utvärderingar av aktiviteter visar att mottagandet varit positivt och genererat fortsatta kontakter lokalt.

LAGAR FÖR ALLA BARNS FRAMTID 2021

Tobaksfakta beviljades medel för att utvärdera kampanjen *"Lagar för alla barns framtid"* som syftar till att hjälpa barn att säga nej till nikotinberoende. Målet med kampanjen är en utvidgad tobakslagstiftning som skyddar barn mot tobaksindustrins manipulativa metoder. Inom ramen för det projektet har annonsering skett på digitala plattformar, i tryckta media, och animerade filmer har spridits liksom affischer för skolor och informationsmaterial till föräldrar. Runt WHO:s tobaksfria dag arrangerades en flashmob med Tik-Tok profiler och en skylt demonstration vid riksdagen.

En utvärdering av den digitala spridningen under det första året visade på god kännedom. De primära målgrupperna politiker, tobaksansvariga i regionerna och ANDT-samordnare i länen nåddes. Över tid insamlades 5000 namnunderskrifter till stöd för kampanjen som engagerade ett stort antal föreningar.

UNDERSÖKNINGAR

Tobaksfakta har genom åren regelbundet beställt undersökningar som stöd för olika informationsinsatser. Under 2018 gjordes

en mätning av allmänhetens inställning till en ökad reglering av snuset. En majoritet av befolkningen gav sitt stöd.

I november 2019 undersöktes hur den nya tobakslagen om rökfria utomhusmiljöer mottagits i samhället. Resultatet visade på ett starkt stöd för lagen hos allmänheten även bland rökare.

2021 riktades fokus på allmänhetens syn och kännedom om nya nikotinprodukter som visade att endast 30% kände till att användningen av vitt snus ökat bland unga.

Under 2021/2022 släpptes rapporterna *"Diskrepanser inom tobakspolitiken"* och *"Slaget om framtidens tobakspolitik"* där politiker respektive representanter för politiska ungdomspartier djupintervjuades om den svenska tobakspolitiken. En undersökning för förståelse av diskrepansen mellan tobakens risker och åtgärder för att fasa ut tobaken.

Under 2014 genomförde Örebro Universitet en vetenskapligt grundad utvärdering av Tobaksfaktas verksamhet med fokus på projekten om Tobaksindustrins arbetsmetoder och Tobacco Endgame – ett opinionsbildningsprojekt. Organisationen bedömdes ha en bred och djup kompetens inom områden av betydelse för verksamheten. Tobaksfakta bedömdes vara en stark sändare av information och kunskap av hög kvalitet inom tobaksområdet liksom en ledande opinionsbildare.

Svagheter i organisationen var begränsade ekonomiska och personella resurser. Verksamheten bedömdes dock ha haft ett för brett fokus. Som hot mot Tobaksfakta sågs uppfattningen om att tobaken/tobaksfrågan inte längre är ett problem och att de nationella ansträngningarna inom tobaksområdet var svaga.

Tillbakablick och vägen framåt

Sedan många år röker allt färre i Sverige. En utveckling från över 30 till dryga 5 procent dagligrökare under de senaste fyra decennierna.

"Minskningen sammanfaller med de tobaksförebyggande åtgärderna som införts över tid" summerar Folkhälsomyndigheten. Det omfattar bland annat förbud mot tobaksreklam, skattereglering, åldersgräns, införandet av rökfria miljöer vilket inte minst påverkat den sociala acceptansen till rökning.

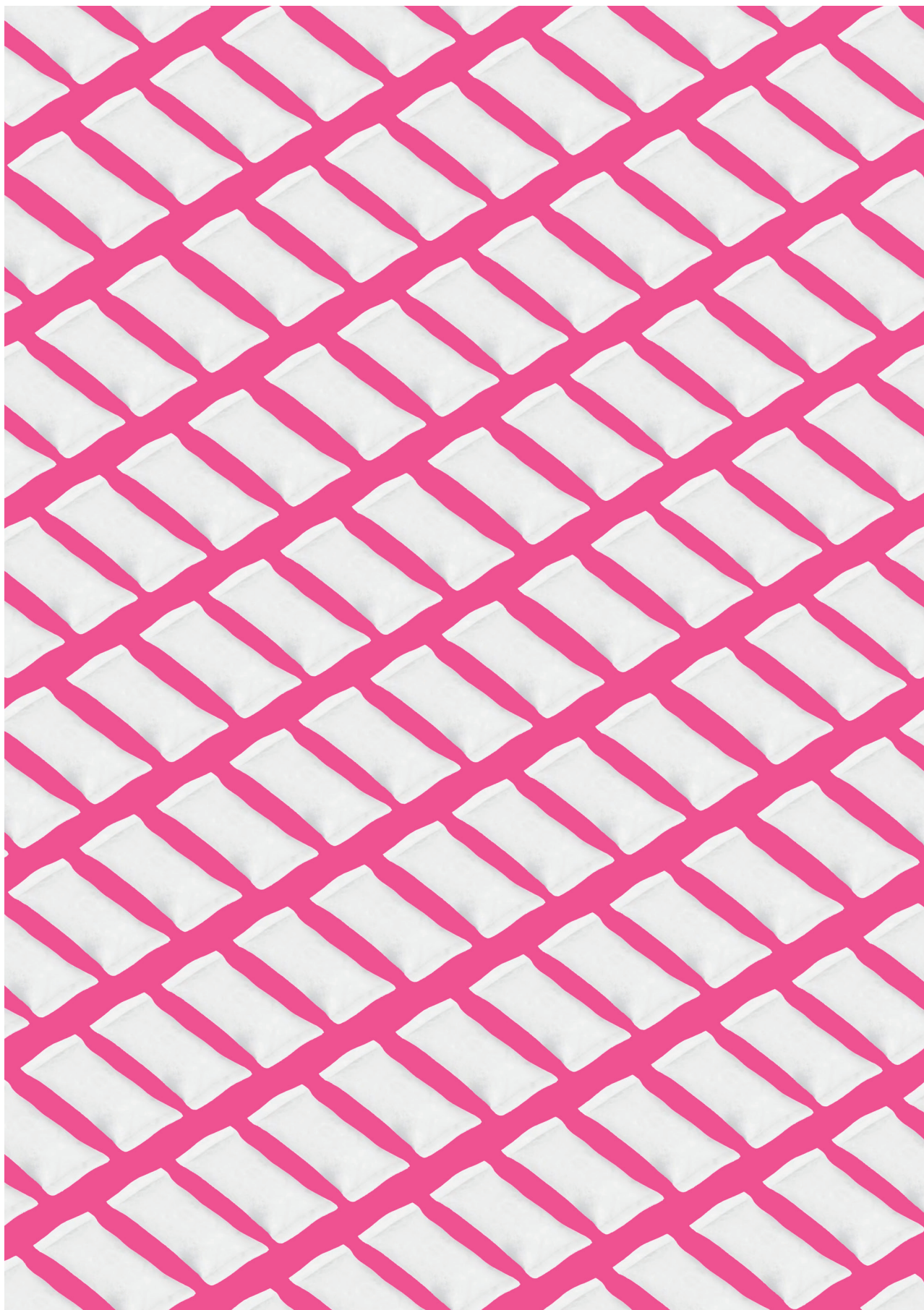
Det finns fortfarande stora skillnader i rökning mellan olika grupper i samhället. För att minska ojämlikheten i hälsa krävs både insatser som når hela befolkningen och riktade insatser för socioekonomiskt svagare grupper (se *"Vägen till ett rökfritt Sverige"*, Folkhälsomyndigheten).

Men scenen har ändrats. En trängd tobaksindustri har lanserat nya produkter och nu rekryteras åter nya kunder. Det är framför allt det vita, godissmakande nikotinsnuset som lanserades i Sverige 2016 som fått ett stort genomslag bland ungdomar. Först den 1 augusti 2022 reglerades det till viss del i lagen om nya nikotinprodukter genom bland annat en åldersgräns för inköp på 18 år. Det tobaksförebyggande arbetet behöver bli nikotinförebyggande konstaterar Folkhälsomyndigheten.

Tobaks- och nikotinepidemin – ett av världens största hot mot folkhälsan men en global ohälsa som går att förebygga. Det nuvarande politiska målet om minskade medicinska och sociala skador orsakade av tobak och andra nikotinprodukter nås genom en utfasning av bruket och att säkra en nikotinfri framtid för kommande generationer.

Tobaksfakta tillsammans med medlemsorganisationer strävar framåt för att denna vision ska uppfyllas!

*Bild skapad från filmen Lagar för alla barns framtid,
lagarforallabarnsframtid.se*

*Bild skapad från filmen Lagar för alla barns framtid,
lagarforallabarnsframtid.se*

Tobaksfaktas bidrag 2010–2025

Statens folkhälsoinstitut/Folkhälsomyndigheten	
Organisationsbidrag per år	cirka 1 800 000
Verksamhetsbidrag	cirka 6 800 000
ANDT-medel*	cirka 5 000 000
Yrkesföreningar mot Tobak	1 600 000
En Rökfri Generation	120 000
Stockholms läns landsting/Region Stockholm	2 700 000
Jakob Wallenbergs stiftelse	200 000

* Regeringens strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken.

Styrelsen i Tobaksfakta 2010–2025

ORDFÖRANDE

Göran Boëthius, *Läkare mot Tobak 2010–2017, 2020*

Per Haglind, *Läkare mot Tobak 2018–2019*

Lena Sjöberg, *Tandvård mot Tobak 2021–*

STYRELSEMEDLEMMAR

Ann Post, *Sjuksköterskor mot Tobak 2010–*

Elin Ramfalk, *Non Smoking Generation 2011*

Barbro Westerholm, *Riksdagsledamot 2011–2013*

Christer Engelhardt, *Riksdagsledamot 2011–2013*

Margareta Kristensson, *Hälsofrämjande sjukhus och vårdorganisationer 2012–2013*

Henrik Ripa, *Politiker 2014–2017*

Peter Friberg, *Sahlgrenska Universitetssjukhuset 2014–2016*

Sara Dinwiddie, *Smart Ungdom 2014*

Britt-Marie Lindblad, *Kommunikationskonsult 2014–2016*

Birgitta Rydberg, *Sjukvårdspolitik 2015–2019*

Marcus Nilsson, *Smart Ungdom 2016–2018*

Anna Östbom, *Handläggare SKL 2017–2018*

Eva Axelsson, *KPA pension 2017–2018*

Göran Boëthius, *Läkare mot Tobak 2018–2019*

Carina Hesse Bolin, *Hälsoäventyret 2018–2019*

Lisa Klefbom, *Cancerfonden 2018*

Vidar Albinsson, *Folkhälsovetare 2019*

Birgitta Enmark, *Tobaksansvarig 2019–2020*

Majmona Susoho, *Unga Drogförebyggare 2019*

Birger Forsberg, *Karolinska Institutet 2020–2021*

Andreas Axelsson, *Unga Drogförebyggare 2020*

Margaretha Haglund, *Tobakspolitisk expert "Farmor mot Tobak" 2020–2021*

Farida Al Albani, *Politiker 2020–*

Björn Sundin, *Lärare mot Tobak 2020–*

Sofie Levin, *Unga Drogförebyggare 2020–*

Agneta Alderstig, *Förbundsordförande VISIR 2021–2025*

Sofia Westergren, *Politiker 2021–*

Niclas Malmberg, *Vetenskapsjournalist 2022–*

Nils Lundin, *Överläkare 2022–*

Medarbetare i Tobaksfaktas redaktions-, arbets- och projektgrupper 2010–2025

KANSLI

Ewy Thörnqvist, *Generalsekreterare 2010–2018*
Charlotte Jansson, *Projektledare 2018–2019*
Ann Post, *Kanslichef 2019–*

EXPERTFUNKTIONER/MEDARBETARE

Göran Boëthius, *Medicinsk sakkunnig*
Margaretha Haglund, *Tobakspolitisk expert, strategisk rådgivare*
Paul Nordgren, *Tobakspolitiskt sakkunnig*
Carl-Olof Rydén, *Journalist*
Barbro Holm Ivarsson, *Jurist*
Hans Gilljam, *Vetenskaplig expert*
Margareta Pantzar, *Psykolog*
Lena Sjöberg, *Kanslichef Yrkesföreningar mot Tobak*
Marianne Roos, *Ekonomiadministratör Yrkesföreningar mot Tobak*

WEBBREDAKTÖRER

Helene Wallskär, *2010–2018*
Ania Janerud, *2018–2019*
NN, *2019–*

PROJEKTANSTÄLLDA

Sara Sanchez, *Projektkoordinator*
Antonia Eriksson, *Kommunikatör*
Britt Dahl Jansson, *Projektkoordinator*
Maria Hultqvist Schöld, *Rättslig expert*
Kristina Ahlström, *Kommunikatör*
Maj-Lis Koivisto, *Skribent*
Louise Hertzberg, *Frilansjournalist*

Bilaga 1

TOBAKSFAKTA

OBEROENDE TANKESMEDJA

MARS 2024

Ett Sverige fritt från rökning och nikotinberoende – för ökad jämlikhet och hållbar utveckling

Rökning förkortar livet med i genomsnitt 10 år och de sista levnadsåren är ofta förknippade med allvarlig sjukdom, lidande, vårdbehov och samhällskostnader. Rökning är en av de viktigaste förebyggbara riskfaktorerna för sjukdom och förkortad livslängd. Under mer än ett sekel har tobaksindustrins ohållbara produktion och försäljning av beroendeskapande nikotinprodukter försämrat folkhälsan markant både nationellt och globalt.

Sedan sekelskiftet har det förebyggande arbetet väglett av WHO:s ramkonvention om tobakskontroll, vars avsikt är att skydda människor mot nikotinberoende och eliminera tobakskonsumtion i alla dess former. I konventionen tydliggörs nikotinets centrala roll för tobaksbruk och beroendutveckling. Cigarettrokingen har minskat i många länder till följd av regleringar och tobakspreventivt arbete. På senare år har nya nikotinprodukter utvecklats med en nästintill oändlig variation av smaker. Produkternas utformning attraherar barn och unga som riskerar att fastna i ett nikotinberoende. Konsumtion och produktion av nikotinprodukter är också ett allvarligt hinder för att uppnå Agenda 2030's hållbarhetsmål.

Det sammantagna bruket av nikotin- och tobaksprodukter ökar både bland unga och vuxna i Sverige. Produkterna innehåller nikotin som är ett akuttoxiskt gift, nerv- och kärlpåverkande samt uppfyller kriterierna för att klassas som en narkotisk drog då det är både hälsofarligt och beroendeframkallande. Tobak utgör ett väldokumenterat allvarligt hot mot folkhälsan.

Två handlingslinjer och mål för de närmaste åren

1. Intensifiera arbetet med Tobacco Endgame Rökfritt Sverige 2025.

Nuvarande mål med mindre än fem procent daglig-rökare ska omfatta alla befolkningsgrupper. Avsätt resurser för att stödja kvarvarande dagligrökarens strävan att sluta röka. Gör cigaretter oattraktiva för unga genom prisökning och regleringar.

2. Besluta om en plan och ett mål för en nikotinfri generation till 2030.

Stöd forskning och höjd kunskapsnivå hos allmänheten och beslutsfattare om nikotinets ohållbara effekter vid produktion och konsumtion. Begränsa marknadsföring och försäljning av nikotinprodukter. Gör nikotinprodukter oattraktiva för unga genom prisökning och regleringar.

Målsättningen fattas i samklang med nationella och internationella aktörers styrdokument:

- Folkhälsopropositionen 2017/18. God och jämlik hälsa: en utvecklad folkhälsopolitik. Socialdepartementet 2018.
- En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings-, och tobakspolitiken samt spel om pengar 2022 – 2025.
- FN:s Barnkonvention.
- Världshälsoorganisationens (WHO:s) ramkonvention om tobakskontroll.
- EU:s tobaksproduktdirektiv.
- FN:s resolution Agenda 2030.
- EU: Europe's Beating Cancer Plan 2021 – 2040.

INFO@TOBAKSFAKTA.SE WWW.TOBAKSFAKTA.SE

1 (2)

Tobaksfakta uppmanar politiker och beslutsfattare på alla nivåer att använda följande verktyg för att nå tobaksmålen, baserade på WHO:s ramkonvention om tobakskontroll:

Artikel 5: Allmänna skyldigheter

- 5.2 Besluta om och genomföra lagstiftning och andra åtgärder för att förebygga och minska tobaksbruk, nikotinberoende och exponering av tobaksrök.
- I förekommande fall samarbeta med andra parter för att utveckla lämpliga politiska program.
- 5.3 Folkhälsopolitiken om tobakskontroll ska skyddas från påverkan av kommersiella och andra intressen inom tobaksindustrin.
- Tobaksindustrin och dess allierade ska inte bjudas in för att påverka den lagstiftning som syftar till att skydda unga eller förbättra folkhälsan.

Artikel 6: Åtgärder för att minska efterfrågan på tobak

- 6.1 Pris- och skatteåtgärder
- Samtliga nikotinprodukter som inte är läkemedelsklassade beskattas som tobak.
 - Höj regelbundet beskattningen på alla nikotin- och tobaksprodukter.

Artikel 8: Skydd mot exponering för tobaksrök och andras bruk av nikotinprodukter

- Inför rökfria inomhusmiljöer i flerbostadshus inkl. balkonger och entréer.
- Utöka rökfria offentliga miljöer t.ex. inom anläggningar för idrott, fritid och kultur.
- Stopp för bruk av nikotin- och tobaksprodukter, läkemedelsklassade undantagna, under skoltiden.

Artikel 9: Produktreglering av tobaksvarornas innehåll

- Förbud av smaktillsatser i e-cigarett, snus och nikotinprodukter.

Artikel 11: Förpackning och märkning av produkter

- Inför neutrala paket som enbart innehåller varningsbilder och -texter samt producentnamn.

- Nikotinprodukter ska ha hälsovarningar som utgör minst 50% av paketets visuella yta, läkemedelsklassade undantagna.
- Paketering av nikotinprodukter får inte innehålla budskap om hälsosamma effekter.

Artikel 12: Allmän upplysning

- Informationskampanjer till allmänheten om hälsoriskerna och beroendet vid nikotin- och tobaksbruk liksom vinsterna med tobaksavvänjning och en nikotin- och tobaksfri livsstil.
- Säkerställ att samtliga elever i grundskolan får kunskap om hälsorisker kopplade till nikotin samt om hur tobak och nikotin motverkar de Globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030.

Artikel 13: Exponeringsförbud av tobak i butiker och säljställen

- Exponerings- och reklamförbud (direkt och indirekt) av samtliga nikotin- och tobaksvaror samt sponsring i samtliga medier.

Artikel 14: Tobaks- och nikotinavvänjning

- Erbjud effektiva program som inkluderar läkemedel för tobaksstopp.
- Ge sjukvårdspersonal resurser att erbjuda tobaksavvänjning i mötet med patienter.
- Hänvisa till Sluta-Röka-Linjen på alla nikotin- och tobaksvaror.

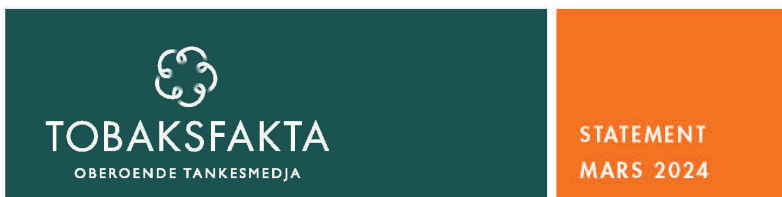
Artikel 16: Försäljning till och av minderåriga

- Höjd åldersgräns för köp av nikotin- och tobaksprodukter.
- Skärpning av tillstånd och tillsyn för försäljning t.ex. via internet och nära skolor.
- Begränsa försäljning av nikotin- och tobaksprodukter till speciella butiker som Systembolaget.

**TOBACCO
ENDGAME**

Positionspapper för ett nikotin- och tobaksfritt Sverige.

Bilaga 2

"Harm reduction" drabbar folkhälsan

Företrädare för tobaksindustrin hävdar att rökare för att kunna sluta ska erbjudas alternativa rökfria nikotinprodukter. Dessa marknadsförs som mindre hälsoskadliga – "harm reduction" – än traditionella cigaretter, men utformning och smaksättning riskerar att leda till ett livslångt nikotinberoende hos nya generationer. För att förhindra en sådan utveckling ska Sverige leva upp till ingångna internationella avtal och hålla fast vid en tobaks- och folkhälsopolitik som utgår ifrån vetenskap.

Följ Tobakskonventionen

Sverige har ratificerat WHO:s ramkonvention för tobakskontroll (FCTC). Konventionens syfte är att eliminera tobakskonsumtion i alla dess former, exponering för tobaksrök och nikotinberoende. Konventionens åtgärder innefattar bland annat att:

- Skydda barn och unga från tobaks- och nikotinprodukter
- Erbjuda evidensbaserat och tillgängligt stöd för personer med nikotinberoende
- Inte låta tobaksindustrin ha något inflytande över frågor som rör folkhälsan

Följ Barnkonventionen och Agenda 2030

I FN:s Barnkonvention, som numera är lag i Sverige, ställs krav på att skydda barns utveckling och hälsa (FN). För att uppnå detta behövs en kraftfull lagstiftning mot nikotinprodukter. Sverige har även ställt sig bakom hållbarhetsmålen i Agenda 2030 (FN). Samtliga delmål påverkas negativt av tobaks- och nikotinproduktion och konsumtion.

Lyssna på experterna

Europas ledande organisation inom lungmedicin European Respiratory Society tar kraftfullt avstånd från "harm reduction" och avråder helt från allt bruk av alla produkter som skadar lungorna och människans hälsa.

1. Majoriteten rökare vill sluta och vill bli kvitt nikotinberoendet. Majoriteten slutar utan någon hjälp. Alternativa nikotinprodukter är kraftigt beroendeframkallande. Det finns effektiv och säker evidensbaserad tobaksavvänjning.
2. Det finns inga skademinimeringsprodukter som är godkända för rökavvänjning. Det finns ingen evidens för att alternativa nikotinprodukter, inklusive snus, är effektiva för rökavvänjning.
3. Majoriteten rökare som använder andra tobaks- och nikotinprodukter i syfte att sluta, fortsätter röka och blir ofta blandbrukare. På så sätt främjas inte hälsan och risken för skador kan i stället öka.

4. Det finns ingen evidens för att alternativa nikotinprodukter är säkra. Tvärtom visar de sig vara potentiellt skadliga.

5. Hos den yngre populationen, som tidigare aldrig rökt, ökar bruket av alternativa nikotinprodukter kraftigt vilket har en negativ effekt på folkhälsan generellt. Antalet e-cigarettanvändare som börjar eller återgår till rökning är högre än antalet som slutar röka. E-cigarett- och snusbruk visar sig öka ungas risk att röka vanliga cigaretter.

6. I takt med att bruket av icke godkända och icke evidensbaserade nikotinprodukter ökat, har nyttjandet av evidensbaserade rökavvänjningsmetoderna minskat.

7. Minskningen av rökning är ett resultat av samhällets tobaksförebyggande åtgärder.

Tobaksfakta och Yrkesföreningar mot Tobak ställer sig bakom ERS evidensbaserade slutsatser, Tobakskonventionen, Barnkonventionen och Agenda 2030 och fortsätter arbeta för ett tobaks- och nikotinfritt samhälle.

*Bild skapad från filmen Kunskap om nikotinbruk,
lagarforallabarnsframtid.se*

*Stort tack till alla som har
bidragit till Tobaksfaktas verksamhet
de första 15 åren!*

TOBAKSFAKTA

OBEROENDE TANKESMEDJA